

**Komplex felzárkóztató programok készítése
a leghátrányosabb helyzetű kistérségekben
ÁROP- 1.1.5/B**

S A R K A D I

***kistérségi településfejlesztési és közoktatási
esélyegyenlőségi helyzetelemzés
és előterv***

2008. november

Készítette: Gévai Imre
közoktatási esélyegyenlőségi szakértő
Oktatási és Kulturális Minisztérium

Szűcs Norbert
településfejlesztési esélyegyenlőségi szakértő
Szociális és Munkaügyi Minisztérium

Tartalom

1. Bevezető.....	3
2. A kistérség demográfiai jellemzői	4
3. Kisebbségek	7
4. Lakhatás, infrastruktúra, szegregátumok.....	8
5. Egészségügy.....	12
6. Közoktatás	13
7. Foglalkoztatás	25
8. Összegzés	27

1. Bevezető

A Magyar Köztársaság kormánya 2007. őszén – gazdasági, társadalmi, infrastruktúra-ellátottsági mutatók alapján – meghatározta az ország 33 leghátrányosabb helyzetű kistérséget, és döntött ezek komplex programmal történő fejlesztésének szükségességéről (311/2007. (XI. 17.) Korm. rendelet).

A komplex program elsődleges forrása az Új Magyarország Fejlesztési Terv (ÚMFT) illetve az Új Magyarország Vidékfejlesztési Program (ÚMVP). A leghátrányosabb helyzetű 33 kistérség fejlesztéséhez a Kormány 2009 és 2013 között összesen mintegy 100 milliárd forintot, ebből a Sarkadi Kistérségben 2,207 milliárd forintot biztosít.

AZ ÁROP 1.1.5/C (LHH) normatív pályázat célja a kedvezményezett térségekben olyan kistérségi szintű fenntartható térségfejlesztési kapacitás megalapozása, megerősítése, mely biztosítja a fejlesztések eredményességét, ezáltal a leghátrányosabb helyzetből való kitörést. A fejlesztési források hatékony felhasználását elősegítendő készült az alábbi helyzetelemzés.

Kistérségi Településfejlesztési és Közoktatási Esélyegyenlőségi Helyzetelemzés célja, hogy a kistérségi LHH projektcsomag összeállításához, a szükséges határozatok és döntések meghozatalához, a cselekvések tervezéséhez nyújtson szakmai alapot, és elősegítse, hogy a fejlesztések a kistérségben tapasztalható esélyegyenlőségi problémák felszámolására, mint kiemelt célra is irányuljanak.

A helyzetelemzés megállapításai az oktatási integráció helyzetét, és a lakhatási szegregáció területén tapasztalt legfontosabb esélyegyenlőtlenségi fókuszokat veszi számba.

Az alábbi kistérségi esélyegyenlőségi helyzetelemzés a kistérségi szintű esélyegyenlőségi helyzet pontos megítéléséhez szükséges adatok mintegy 75 százaléka alapján készült el. A munka további fázisában szükséges a hiányzó adatok begyűjtése és értelmezése, ugyanakkor azon települések esetében, amelyekről részletes adatok kerültek feldolgozásra, helyi szintű beavatkozások tervezését mindez nem akadályozza.

A helyzetelemzéshez felhasznált adatok, források:

- Települési adattablák
- Központi Statisztikai Hivatal statisztikái
- Kistérségi helyzetelemzés
- Sarkad, IVS AT
- HVS (Helyi Vidékfejlesztési Stratégia)
- NFÜ adatbázis
- Népegészségügyi telepekre vonatkozó kutatások

2. A kistérség demográfiai jellemzői

2004. június 29-én a társulásról szóló 2004. évi CVII. törvény alapján megalakult a Sarkad és Környéke Kistérségi Társulás, melynek a kistérség valamennyi települése tagja. Az önkormányzatok közoktatási, szociális és gyermekjóléti, egészségügyi alapellátási, belső ellenőrzési feladatok, illetve kistérségi területfejlesztési programok közös ellátására szövetkeztek.

A Sarkadi kistérség a Dél-Alföldi régióban, Békés megye északkeleti részén található. Délről a Fekete- és a Kettős-Körös, nyugatról a 47-es számú főút, északról a megyehatár, keletről a Románia által határolt területen fekszik. A 311/2007. XI. 17. Kormányrendelet által meghatározott, komplex programmal segített leghátrányosabb helyzetű kistérségek egyike. A Sarkadi kistérség komplex mutatója a leghátrányosabb helyzetű térségek besorolása alapján 1,77 ezzel az értékkel a 33 kistérség közül 28., a régióban a második leggyengébb komplex mutatóval rendelkezik.

A kistérség népessége 24409 fő (2007. január 1., KSH), területe 571 km², népsűrűsége 43,3 fő/ km². Az urbanizáció alacsony fokú a térségben, az egyetlen város a kistérség központja, a városi címet mindössze 1989-ben elnyerő Sarkad.

A kistérség települései: Biharugra, Geszt, Körösnagyharsány, Kötegyán, Méhkerék, Mezőgyán, Okány, Sarkad, Sarkadkeresztúr, Újszalonta, Zsadány.

Mindegyik település rendelkezik saját önkormányzattal, nincs részönkormányzat a kistérségben. Néhány település a központi belterület mellett egyéb területtel is rendelkezik (Mezőgyán: Nagygyanté; Sarkadkeresztúr: Kisnyék, Varsányhely; Zsadány: Fancsikapuszta).

Az esélyegyenlőségi adattáblák kitöltésének időpontjában (2008. november) a kistérség lakosság száma közel 25 000 fő volt. A kistérség legnagyobb települése a térségközpont Sarkad (mintegy 11.000 fő), a többi település lakosság száma ettől jóval elmarad (a második legnépesebb település Okány mintegy 2.700 fővel), 1000 fő alatti kistalvák (Geszt, Körösnagyharsány) sőt egy 250 fő alatti törpefalu is található itt (Újszalonta).

Biharugrán kiugróan magas, 41% a 60 év feletti lakosság aránya, ez a leginkább előregedett település a kistérségben, de a kistérség más településeihez képest magas a 60 év feletti aránya Újszalontán, Geszten, Körösnagyharsányban és Kötegyánon is. A fiatalok aránya Geszten, Méhkeréken, Mezőgyánon, Okányban, Sarkadon és Zsadányban haladja meg a 20 százalékot. Geszt településen a legmagasabb a 18 évnél fiatalabbak aránya, a lakosság egynegyede ehhez a korcsoportozhoz tartozik.

	ÖSSZALA KOSSÁG	0-18 ÉVESEK (%)	ÉLETKORI CSOPORTOK MEGOSZLÁSA, TELEPÜLÉSENKÉNT ¹					
			0-2 évesek, %	3-5 évesek, %	6-14 évesek, %	15-18 évesek, %	15-59 évesek, %	60 év felettek, %
Biharugra	1042	10,5	1,2	1,3	5,5	2,5	51,2	40,9
Geszt	877	25,2	2,5	5,1	12,2	5,4	46,9	27,9
Körösnagyharsány	680	19,5	0,4	2,5	11,2	5,4	57,1	27,5
Kötegyán	1571	18,5	2,1	1,9	9,7	4,8	60,3	26,2
Méhkerék	2210	21,7	2,8	2,2	11,4	5,3	61,0	22,6
Mezőgyán	1229	22,8	1,9	2,9	11,6	6,4	61,8	21,9
Okány	2705	20,1	2,3	2,7	10,3	4,8	62,1	22,7
Sarkad	10967	22,6	3,4	3,2	11,2	4,8	59,6	17,8
Sarkadkeresztúr	1715	16,6	1,7	1,8	8,5	4,6	63,2	24,8
Újszalonta	127	5,9	0,8	0,8	11,0	3,2	55,1	29,1
Zsadány	1691	22,3	2,2	4,1	11,5	4,5	57,3	20,5
ÖSSZESEN	24878	-	-	-	-	-	-	-

A kistérség belföldi vándorlási különbözete, 1000 lakosra kivetítve, a KSH adatai alapján 2005-ben -9,8 fő volt, tehát a területre az ország egészén belül egyébként is kedvezőtlen megyei értékhez (-2,8 fő 1000 lakosra) viszonyítva is jelentős elvándorlás jellemző. Minden településen negatív a migrációs mutató, de Újszalonta, Geszt és különösen Körösnagyharsány településeken az elvándorlás kiugróan magas.

A MIGRÁCIÓ JELZŐSZÁMAI, TELEPÜLÉSENKÉNT	
	Belföldi vándorlási különbözet, 1000 lakosra, 2005.
Biharugra	-4,0
Geszt	-46,9
Körösnagyharsány	-43,2
Kötegyán	-15,5
Méhkerék	-11,9
Mezőgyán	-4,0
Okány	-12,2
Sarkad	-5,0
Sarkadkeresztúr	-2,3
Újszalonta	-95,6
Zsadány	-6,2

¹ A települések lakosságának korosztály szerinti megoszlását vizsgálva – néhány település esetében - az egyes korcsoportok arányszámainak összege valamivel magasabb 100 százalékánál. Az adatszolgáltatás pontatlanságából származó hiba nem érinti az adatok alapján levonható következtetések megalapozottságát!

3. Kisebbségek

A kistérség 11 települése közül három településen alakult Román Kisebbségi Önkormányzat: Sarkadon, Sarkadkeresztúron és Méhkeréken. Utóbbi település lakóinak többsége román nemzetiségű és anyanyelvű.

A Sarkadi Kistérségben a cigány/roma etnikai kisebbség a legnagyobb lélekszámú kisebbség. Ennek megfelelően a települések többségében a 2006. évi önkormányzati választások során létrehozták a Cigány Kisebbségi Önkormányzatot a helyi romák. Mindössze négy településen nem működik CKÖ: Biharugrán és Újszalontán a cigány származású lakosok száma minimális, Kötegyán és Geszt esetében viszont annak ellenére nem alakult CKÖ, hogy a romák összlakossághoz viszonyított számaránya meghaladja az országos átlagot.

Az esélyegyenlőségi adattáblában szereplő települési becslés alapján Geszten a cigány származású lakosok számaránya ~40 százalék. A lokális demográfiai és migrációs tendenciák ismeretében elképzelhető, hogy a község középtávon etnikai zárványtelepüléssé alakul át. A szomszédos Mezőgyán településen hasonló tendenciák tapasztalhatóak, a települési becslés alapján jelenleg a lakosok közel egyharmada cigány származású.

A kistérség központjában, Sarkadon közel 10 százalék a roma lakosok összlakossághoz viszonyított számaránya. A fiatalabb korcsoportokban azonban átrendeződött az etnikai megoszlás, jelentősen növekszik a romák számaránya. A településen lakóhelyi és oktatási szegregáció egyaránt tapasztalható.

Összegzésként megállapítható, hogy a kistérség minden második településén jelentősen meghaladja a cigány lakosok számaránya a Kemény István 2003-as országos reprezentatív kutatása alapján becsült országos átlagot (~6%)². A migrációs adatok ismeretében kijelenthető, hogy a Havas Gábor által definiált - a roma lakosságárány tekintetében - „kritikus határ”³ (20%) közelében vagy e fölött lévő települések közül két község esetében (Geszt, Körösnagyharsány) kimutatható a nem cigány származású lakosság elvándorlása.

---

² Kemény István-Janky Béla-Lengyel Gabriella: A magyarországi cigányság, 1971-2003. Gondolat Kiadó-MTA Etnikai-nemzeti Kisebbségkutató Intézet, Budapest, 2004.

³ Havas Gábor: A kistelepülések és a romák. In.: Glatz Ferenc (szerk.): A cigányok Magyarországon. Magyarország az ezredfordulón. MTA Társadalomkutató Központ

CIGÁNY/ROMA SZÁRMAZÁSÚ LAKOSOK SZÁMARÁNYA, TELEPÜLÉSENKÉNT					
	CKÖ a településen	Települési becslés, 2008, %	Népszámlálás 2001, %	1992. évi becslés, %	CIKOBI összeírás, %
Biharugra	-	0	n.a.	0	0
Geszt	-	40	20,7	29,8	15,2
Körösnagyharsány	Van	17,7	7,5	13,3	8,2
Kötegyán	-	9,4	4	9,3	-
Méhkerék	Van	1,3	1,9	1,7	2,2
Mezőgyán	Van	30	5,2	23,7	22,0
Okány	Van	4,3	1,1	0	0,7
Sarkad	Van	n.a.	5,1	8,2	7,5
Sarkadkeresztúr	Van	1,5	0,0	0,3	1,2
Újszalonta	-	n.a.	n.a.	-	0
Zsadány	Van	10,8	0,7	6,3	2,2

4. Lakhatás, infrastruktúra, szegregátumok

A Sarkadi Kistérségben az infrastrukturális szolgáltatások közül a vezetékes vízzel, illetve az áramszolgáltatással való lefedettség közel teljes körű. Egyedül Újszalontán tapasztalható a kistérségi átlagtól való markáns eltérés, hiszen a vízvezeték-hálózat csak a település kétharmadán, az áramszolgáltatás a 70 százalékán van kiépítve.

A gázszolgáltatás a legtöbb településen a lakások 60-80 százalékában elérhető. Sarkadkeresztúron a legnagyobb arányú a lefedettség (85%), Zsadányban és Mezőgyánon viszont a lakások kevesebb, mint felében kötötték be a gázt.

A szennyvízcsatorna hálózatát mindössze a kistérségi központban kezdték el kiépíteni, jelenleg a lakások kétharmada csatornázott.

A települési adatok összegzése alapján elmondhatjuk, hogy a közvilágítás és a járdák kiépítése minden településen közel teljes körű. A pormentesített utak aránya Okányban a legkisebb arányú (24%), a települések többségében 45-55 százalékos a lefedettség.

Az infrastrukturális adatok elemzése rámutat arra, hogy a sarkadi szegregátum területén több szempontból is jelentősen rosszabb az életminőség, mint a település többi részén. A szegregátum lakásainak 30 százaléka nincs bekapcsolva a vezetékes vízhálózatba, 80 százalékuk esetében nem kötötték be a gázt, az utak háromnegyede nem pormentesített.

	INFRASTRUKTURÁLIS SZOLGÁLTATÁSOK ELÉRHETŐSÉGE, TELEPÜLÉSENKÉNT						
	Vezetékes víz	Áram	Gáz	Szennyvíz-csatorna	Közvilágítás	Pormentes út	Járda
	Szolgáltatás elérhetősége a lakások %-ában				Szolgáltatás elérhetősége a település közterületeinek %-ában		
Biharugra					100	50	100
Geszt	98	98	70	0	100	90	100
Körösnagyharsány		90	75	0	100	90	90
Kötegyán	95	98	77	0	100	47	99
Méhkerék							
Mezőgyán	92	99,9	41	0			
Okány	100	100	60	0	100	24	100
Sarkad	98	95	65	64	100	46,7	100
Sarkadkeresztúr	92	100	85	0	100	55	98
Újszalonta	63	70	64	0	100	50	100
Zsadány	95	90	48	0	100	50	100

A lakásállományon belül az alacsony komfortfokozatú lakások aránya Körösnagyharsányban, Okányban és Geszten eléri vagy meghaladja az 50 százalékot. A többi - adatot szolgáltató – településen is magas (16-42 % közötti) az alacsony komfortfokozatú ingatlanok aránya.

	LAKHATÁSSAL KAPCSOLATOS ALAPADATOK, TELEPÜLÉSENKÉNT	
	Lakásállomány (db)	Alacsony komfort fokozatú lakások (%)
Biharugra	425	29,4
Geszt	300	50,0
Körösnagyharsány	355	56,3
Kötegyán	750	41,6
Méhkerék	n. a.	n. a.
Mezőgyán	551	n. a.
Okány	1345	52,1
Sarkad	n. a.	n. a.
Sarkadkeresztúr	781	16,3
Újszalonta	70	n. a.
Zsadány	605	24,5

A kistérségi esélyegyenlőségi helyzetelemzés elkészítésének időpontjáig a 11 település közül a KSH 2 településről készítette el a szegregációs térképet: Sarkadról és Okányról. Geszt és Körösnagyharsány települések a község egész területét szegregátumnak határozták meg. Az esélyegyenlőségi adattáblák nem adtak lehetőséget a megfelelő mélységű elemzésre.

A KSH adatai ⁴ megerősítik azt az állítást, hogy Geszt egész területe szegregátumnak minősül, hiszen a legfeljebb általános iskolai végzettséggel rendelkezők és rendszeres munkajövedelemmel nem rendelkezők aránya az aktív korúakon belül eléri az 50 százalékot a települési mutatótekintetében is. A szintén települési szintű szegregátumként jelölt Körösnagyharsányon kívül Mezőgyánon, Zsadányban és Újszalontán is 40 százaléknál magasabb a legfeljebb általános iskolai végzettséggel rendelkezők és rendszeres munkajövedelemmel nem rendelkező 15-19 éves lakosok aránya a településen. Ezek a települések így a szegregáció által kiemelten veszélyeztetett, „erősen leromlott” értékekkel bíró területnek számítanak, illetve feltehetően a települések egy – az adatszolgáltatás során be nem azonosított - része szegregátumnak számít.

A cigány származású lakosság települési arányszámára vonatkozó becslések, illetve a helyszíni tapasztalatok ismeretében kijelenthetjük, hogy elsősorban Sarkadon, Geszten, Körösnagyharsányban, Mezőgyánon és Zsadányban, másodsorban Okányban a területi elkülönülésnek etnikai vonatkozása is van. Újszalontán nincs etnikai szegregátum.

	SZEGREGÁCIÓS MUTATÓK, TELEPÜLÉSENKÉNT		
	Legfeljebb általános iskolai végzettséggel rendelkezők aránya az aktív korúakon (15-59 évesek) belül	Rendszeres munkajövedelemmel nem rendelkezők aránya az aktív korúakon (15-59 évesek) belül	Legfeljebb általános iskolai végzettséggel rendelkezők és rendszeres munkajövedelemmel nem rendelkezők aránya az aktív korúakon belül
Biharugra	40,5	62,3	32,7
Geszt	56,3	74,3	50,1
Körösnagyharsány	53,8	71,3	44,7
Kötegyán	40,4	57,4	31,4
Méhkerék	40,1	67,9	34,1
Mezőgyán	53,5	69,0	44,4
Okány	49,1	59,8	35,9
Sarkad	40,7	53,9	29,3
Sarkadkeresztúr	39,5	56,1	29,0
Újszalonta	51,6	78,1	46,9
Zsadány	55,9	68,9	45,7

A kistérségi központban a Magyar utca - Hajdú utca - településhatár - Gólya utca - településhatár - Toldi utca - Szalontai út - Zrínyi utca - Hajdú utca - Retek utca által határolt terület felel meg a szegregátum kritériumának. (A területen a legfeljebb általános iskolai végzettséggel rendelkezők és a rendszeres munkajövedelemmel nem rendelkezők aránya az aktív korúakon belül eléri, illetve meghaladja az 50%-ot, valamint az ott lakók száma minimum 50 fő.) A Sarkadi Integrált Városfejlesztési Stratégia Antiszegregációs Terve alaposan elemzi a szegregátum statisztikai mutatóit. „A szegregátum lakosságának száma a 2001. évi KSH adatok alapján 1.244 fő. A lakónépességben belül a 0-14 éves

⁴ http://www.nfu.hu/tervezesi_dokumentumok

korúak aránya kiemelkedően magas, 34,8%, az aktív korúaké 53,8%, a 60 év felettieké pedig 11,4%. Az iskolai végzettség tekintetében a szegregátum mutatói messze elmaradnak még a nem túl kedvező városi átlagtól is. Az aktív korúakon belül a legfeljebb általános iskolai végzettséggel rendelkezők aránya 73,4% (városi átlag 40,6%), míg a felsőfokú végzettségűek aránya a 25 év feletti népesség körében mindössze 0,6% (városi átlag 4,6%).

A szegregátumban a munkanélküliek aránya kiugróan magas, 47,7%, ebből a többségnek (28,5%) tartósan, azaz legalább 360 napja nincs munkája. A gazdaságilag nem aktív népesség aránya a lakónépességen belül meghaladja a 80 százalékot. Az aktív korúak csupán 17,7%-a áll alkalmazásban, közülük 59,2%-ot alacsony presztízsű foglalkoztatási csoportokban foglalkoztatnak. Csekély részük vállal alkalmi munkát, ők is elsősorban a mezőgazdaságban. A háztartások 71,8%-ában nincs foglalkoztatott személy. 2001-ben az aktív korúak 33%-ának a jövedelemforrása kizárólag állami vagy helyi támogatás volt. /.../

A szegregátumban élők körében kiemelten magas a rendszeres szociális segélyben, illetve a lakásfenntartási támogatásban részesülők száma is. A lakások számához viszonyított arányuk mindkét mutató tekintetében 35%, ami a városi átlagnál jóval magasabb.”

A sarkadi szegregátumot – a helyszíni látogatások tapasztalatai alapján – nemcsak szociális, hanem etnikai jellegű elkülönülést is jellemzi – bár a város teljes területén élnek romák.

A KSH által szolgáltatott adatok szerint Okány településen 4 szegregátum található – a község 4 különböző, egymástól viszonylag távoli pontján. A község lakosságának 14 százaléka, 420 fő él a szegregátumok területén. Három szegregátum területén 100 főnél alacsonyabb a lakosságszám. A Kastélykert u. - Sport u. - Határ u. - Jókai u. – településhatár által közrefogott területen 180 személy él. Az iskolázottsági, foglalkoztatási mutatók kiugróan rosszak ezen a területen – még a többi szegregátumhoz viszonyítva is. A legfeljebb általános iskolai végzettséggel rendelkezők, illetve a rendszeres munkajövedelemmel nem rendelkezők aránya 90 százalék feletti az aktív korúakon belül. Ennek megfelelően a legfeljebb általános iskolai végzettséggel rendelkezők és rendszeres munkajövedelemmel nem rendelkezők aránya is 88 százalék a 15-59 éves korosztály körében ezen a területen.

Az okányi önkormányzat vezetői vitatják, hogy a településen szegregátum található, véleményük szerint a KSH adataira épülő anyag nem tükrözi a valóságot, egy önkényes válogatás. A polémia tárgyát több esetben a szegregátumok lehatárolás képezi, egy esetben pedig a munkanélküliség arányának meghatározása kapcsán nem egyeznek a nézetek.

5. Egészségügy

A kistérség települései közül Geszten tapasztalható a legnagyobb probléma az egészségügyi szolgáltatások terén: két éve betöltetlen a háziiorvosi praxis, egy védőnői státusz, illetve iskolaorvosi ellátás sincs az iskolában. Biharugrán két hónapja áll üresen a háziiorvosi praxis, s szünetel az iskolaorvosi ellátás. Sarkadon egy védőnői státuszt kellene betölteni az alapszolgáltatások zavartalan ellátása érdekében.

	EGÉSZSÉGÜGYI ELLÁTÁS, TELEPÜLÉSENKÉNT			
	Betöltetlen felnőtt háziiorvosi praxisok száma	A praxis mennyi ideje betöltetlen? (hó)	Iskolaorvosi ellátás	Betöltetlen védőnői státuszok száma
Biharugra	1	2	nincs	0
Geszt	1	24	nincs	1
Körösnyárharsány				
Kötegyán	0		van	0
Méhkerék	nincs adat			
Mezőgyán	0		van	0
Okány				
Sarkad	0		van	1
Sarkadkeresztúr	0		van	0
Újszalonta				
Zsadány	0	0	van	0

6. Közoktatás

Intézményrendszer, fenntartói háttér

A 11 település közül egyetlen településen nincs közoktatási feladatellátási hely (Újszalonta). A további 10 település közül 4 intézményfenntartó társulás tagjaként, 6 önálló intézményt/intézményeket fenntartva tesz eleget a közoktatási feladatainak. Sajátosság, hogy két község is a kistérségen kívüli, sőt régió kívüli, Hajdú-Bihar megyei településekkel társult (Biharugra, Körösnagyharsány).

Nincs közoktatási feladatellátási hely: Újszalonta

Társulásban fenntartott intézmény tagintézményeként folyik nevelés, oktatás:

Körösnagyharsány – Körösszakál – Bedő

(Körösnagyharsányban: óvoda és iskola 1-4.o.)

Biharugra – Magyarhomorog

(Biharugra: óvoda és iskola 1-4.o.)

Okány – Sarkadkeresztúr

(Okány és Sarkadkeresztúr óvoda és iskola 1-8.o.)

Önálló intézményt tart fenn (óvoda illetve iskola 1-8.)

Sarkad

Zsadány

Mezőgyán

Geszt

Kötegyán

Méhkerék

Sarkad – korábban önálló intézményként működő – 2 általános iskolája a 2007/08-as tanév óta egy, összevont intézményként működik két feladatellátási helyen.

Geszt általános iskolája az alacsony tanulói létszám miatt csak az Oktatási Hivatal engedélyével működhet önálló intézményként.

A tanulólétszámok, a demográfiai mutatók és a fenntartási nehézségek alapján az együttműködések, társulások további erősödése valószínűsíthető.

Óvodáztatás

Újszalonta kivételével minden településen működik óvoda. Óvodai férőhelyhiány – a települések adatközlése alapján - a községekben nincs. Sarkadon viszont nincs elegendő óvodai férőhely a törvényi előírások teljesítésére a Szalontai úti 1. sz. óvoda 2007-ben történt bezárása miatt. A Sarkadon működő 4 óvodai telephely között jelenleg is drámai különbségek vannak a HHH-arányok tekintetében, és a HHH gyermekek beóvodázása jelenleg sem teljes körű a városban.

Az 1. számú óvoda, amely a sarkadi szegregátum közvetlen közelében található, szegregált intézmény, az ide járó gyermekek 78 %-a halmozottan hátrányos helyzetű. Nemcsak szociális, hanem egyben etnikai alapú elkülönülés is megfigyelhető ebben az óvodában.

TELEPÜLÉS	ÓVODAI FÉRŐHELY	FÉRŐHELYHIÁNY
Biharugra	45	0
Geszt	50	0
Körösnagyharsány	30	0
Kötegyán	35	0
Méhkerék	88	0
Mezőgyán	55	0
Okány	100	0
Sarkad	360/262*	10-110 **
Sarkadkeresztúr	50	0
Újszalonta	0	0
Zsadány	90	0

* Az Alapító Okirat szerint a felvehető gyermekek létszáma 360, de a jogszabályi előírások (2m²/fő) alapján 262 gyermek vehető fel a 4 telephelyre összesen.

**_Óvodás korú gyermekek száma Sarkadon 2009-2012 között a Védőnői Szolgálat adatai alapján (A 2012-es adat becsült adat.)

2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
360 fő	357 fő	373 fő	381 fő	370 fő

A 2008. október 1-jei adatok alapján

FELADATELLÁTÁSI HELY	CSOPORTOK SZÁMA	FŐÁLLÁSÚ PEDAGÓGUSOK LÉTSZÁMA	GYERMEKEK, TANULÓK SZÁMA	HH / HHH GYERMEKEK, TANULÓK SZÁMA, ARÁNYA
1.sz. Óvoda Sarkad, Szalontai u. 43.	2	4	55	51(HH) 93% 43 (HHH) 78%
2.sz. Óvoda Sarkad, Kossuth u. 54.	3	6	88	48 (HH) 55% 22 (HHH) 25%
3.sz. Óvoda Sarkad, Epreskert u. 2.	4	9	110	47 (HH) 43% 4 (HHH) 4%
4.sz. Óvoda Sarkad. Vasút u. 22.	3	6	85	49 (HH) 58% 15 (HHH) 18%
Összesen:	12	25	338	195 (HH) 58 % 84 (HHH) 25 %

Bölcsőde a kistérségben egyedül Sarkadon működik, korábban két, jelenleg egy telephellyel. A kistelepüléseken az egységes óvoda-bölcsődék létrehozása indokolt lenne.

A Biztos Kezdet program által kínált lehetőségekkel (gyermekházak) egyértelműen javíthatók lennének a halmozottan hátrányos helyzetű gyermekek szocializációs esélyei. A halmozottan hátrányos helyzetű gyermekek számára tekintettel a kistérség településeinek többségében lenne létjogosultsága a Biztos Kezdet programnak - a település méretétől függetlenül.

A „gyermekházak” a korai fejlesztés ellátásának kiterjesztésében is fontos szerepet játszhatnak.

Általános iskolai oktatás

Nincs iskolai feladatellátási 1 településen: Újszalonta

1-4. osztályos oktatás zajlik két településen: Biharugra, Körösnagyharsány

1-8. osztályos oktatás zajlik az alábbi 8 településen:

Geszt, Kötegyán, Méhkerék, Mezőgyán, Okány, Sarkad, Sarkadkeresztúr, Zsadány

Az újszalontai gyerekek, illetve a biharugrai és körösnagyharsányi felső tagozatos tanulók számára az iskolába járás nem jelent aránytalan terhet, a távolság 5-12 km, a közlekedés megoldott.

Az általános iskolás korú tanulók körében a szülői iskolaválasztás miatti, a kistérségen belüli települések közti tanulóingázás nem kiugróan magas. Ugyanakkor jelentős számú tanuló jár Sarkadról a közeli Gyula város iskoláiba. (Az adattáblában ezt a fenntartó nem jelezte, de több egybehangzó szóbeli közlés alapján az eljáró tanulók száma 80-90 fő.)

A kistérségen belüli és kistérségen kívüli tanulómobilizációban is jelentős szerepet játszik az, hogy a családok egy része olyan iskolát keres a gyermekének, amelyben kevés a roma származású tanuló.

	A FELADATELLÁTÁSI HELYEN TANULÓK SZÁMA	MÁS TELEPÜLÉSRŐL JÁRÓ TANULÓK SZÁMA	MÁS TELEPÜLÉSRŐL JÁRÓ TANULÓK ARÁNYA
Biharugra	18	0	0%
Geszt	107	1	0,9%
Körösnagyharsány	19	0	0%
Kötegyán	133	21	15,7%
Méhkerék	205	1	0,5%
Mezőgyán	124	0	0%
Okány	232	1	0,4%
Sarkad I.	629	26	4,1%
Sarkad II.	338	5	1,5%
Sarkadkeresztúr	121	21	17,4%
Újszalonta	0	0	0%
Zsadány	161	1	0,6%
ÖSSZESEN	2087	77	3,7%

	ÁLTALÁNOS ISKOLAI TANULÓI LÉTSZÁMOK, TELEPÜLÉSENKÉNT			
	A településen élő általános iskolás tanulók száma	A feladatellátási helyen tanulók száma	helyben elérhető évfolyamok száma	helyben nem elérhető - legközelebbi fogadó intézmény távolsága (km)
Biharugra	56	18	1-4	12
Geszt	107	107	1-8	5
Körösnagyharsány	50	19	1-4.	-
Kötegyán	133	133	1-8	-
Méhkerék	205	205	1-8	-
Mezőgyán	138	124	1-8	-
Okány	232		1-8.	-
Sarkad I.	967	629	1-8	-
Sarkad II.		338	1-8.	
Sarkadkeresztúr	101	121	1-8.	-
Újszalonta	13		1-8.	12
Zsadány	174	161	1-8.	-

Napközis ellátás, gyermekétkeztetés

A napközi és a gyermekétkeztetés, melyek a hátrányos helyzetű tanulók esélyegyenlősége szempontjából kiemelten fontosak, Mezőgyán kivételével minden településen biztosítottak – az adatszolgáltatás szerint kellő számban. Mezőgyánon a 2007/08. tanév óta nincs napközis ellátás.

Sarkad városában a napközit igénybe vevő tanulók száma 226 fő, a férőhelyek száma 275, ugyanakkor a városban pusztán a HHH tanulók száma 302. Ez az adatsor felveti a kérdést, hogy nem lenne-e létjogosultsága egy tanoda típusú intézménynek, amely főként a HHH tanulók délutáni felkészülését, iskolarendszeren kívüli tanulását, az ahhoz szükséges személyi és tárgyi feltételeket biztosítaná.

Tanulók szociokulturális háttere

	TANULÓI LÉTSZÁMOK, TELEPÜLÉSENKÉNT				
	A feladatellátási helyen tanulók száma	HH tanulók		HHH tanulók	
		Száma (fő)	Aránya (%)	Száma (fő)	Aránya (%)
Biharugra	18	17	94,4	1	5,6
Geszt	107	89	83,2	47	43,9
Körösnagyharsány	19	15	78,9	6	31,5
Kötegyán	133	87	65,4	63	47,4
Méhkerék	205	122	59,5	42	20,5
Mezőgyán	124	103	83,1%	nincs felm.	nincs felm.
Okány	232	123	53,0	45	19,4
Sarkad I.	629	421	66,9	253	40,2
Sarkad II.	338	149	44,1	49	14,5
Sarkadkeresztúr	121	76	62,8	22	18,2
Újszalonta	-	-	-	-	-
Zsadány	161	113	70,2	70	43,5
ÖSSZESEN	2087	1315	63%	598	28,7%

A hátrányos helyzetű tanulók számaránya kiugróan magas a kistérség minden településen: a sarkadi 2. számú tagintézmény kivételével arányuk minden településen meghaladja az 50 %-ot. Geszten és Mezőgyánon a tanulók 83 %-a, Biharugrán 94 %-a sorolható ebbe a kategóriába.

A halmozottan hátrányos helyzetű tanulók számarányát tekintve már kevésbé homogén az adatsor: az extrém magas HH számaránnyal rendelkező Biharugrán például mindössze a tanulók 6 százaléka (1 fő) tartozik a HHH kategóriába. Ugyanakkor több mint 40 % a HHH tanulók aránya Geszt, Kötegyán, Sarkad 1. és Zsadány iskolájában. Az inkonzisztencia oka feltehetően részben a HHH regisztráció eltérő hatékonyságú megszervezése. Mezőgyánon mindeddig egyáltalán nem történt meg a halmozottan hátrányos helyzetű tanulók felmérése!

A HHH arányszámok különbsége jelzi a sarkadi általános iskola két feladatellátási helye között tapasztalható szegregációt. Az esélyegyenlőségi szakértők helyszíni tapasztalata alapján ezen szociális és egyben etnikai alapú elkülönülés már az óvodai intézményrendszerben is megfigyelhető Sarkadon.

Szegregációs mechanizmusok működése meg tapasztalható a települések közoktatási társulásainak létrejöttében, a települések közti tanulóingázás okai között, valamint Sarkad város közoktatásának szervezésében is.

Sarkadi antiszegregációs program

A kistérségi központ, Sarkad város közoktatása visszatükrözi a lakhatási szegregáció jelenlétét a településen.

A szegregáció csökkentését, felszámolását a képviselőtestület által 2008-ban elfogadott Integrált Városfejlesztési Stratégia is hangsúlyosan tartalmazza.

Közoktatási tekintetben többek között az alábbiakat fogalmazza meg:

„Az önkormányzat legfontosabb feladata a városban fennálló oktatási szegregáció megszüntetése, ezért 2008 tavaszán a két általános iskolát összevonta, valamint a képviselőtestület elhatározta a beiskolázási körzethatárok módosítását.”

„Annak érdekében, hogy a halmozottan hátrányos helyzetű és roma gyermekek minél nagyobb arányban részesüljenek az óvodai nevelésből és a korai fejlesztést támogató szolgáltatásokból, az önkormányzat, mint az intézmény fenntartója pályázatot fog benyújtani az Esélyegyenlőségi programok végrehajtásának támogatása (TÁMOP 3.3.2) című pályázati felhívás „D” konstrukciójára. A támogatás elnyerése esetén szakmai programok és együttműködések segítenék a HHH gyermekek óvodáztatását.”

„Az intézmény (1.sz. Ált. Isk.) pedagógus-továbbképzési programjába olyan képzési formákat és módszertani továbbképzéseket kell tervezni, melyek alkalmassá teszik a pedagógusokat a differenciált fejlesztésre, az inkluzív pedagógiai módszerek alkalmazására a mindennapi oktató-nevelő munkában.

...Az alapítványok a halmozottan hátrányos helyzetű tanulók és roma gyermekek tanulmányi sikeressége és továbbtanulása érdekében tanodák beindítására fognak pályázni.”

„A közoktatási integráció megvalósítása érdekében a városnak 2008-ban intézkedési tervet kell kidolgoznia. A tervet a képviselőtestület évente felülvizsgálja, hogy a kitűzött célok mennyire szolgálják az esélyegyenlőség biztosítását.”

Integrációs törekvések a kistérségben

A kistérség több településén is bevett gyakorlattá vált az integrációs pedagógiai rendszer alkalmazása.

Az okányi iskolában HEFOP 2.1.5-ös projekt valósult meg a hatékony iskolai együttnevelés érdekében.

A halmozottan hátrányos helyzetű tanulók eredményes együttnevelése érdekében a 2008/09. tanévben a kistérségben 6 önkormányzat pályázott eredményesen iskolai IPR támogatásra (Geszt 50 tanuló, Körösnagyharsány 1 tanuló, Kötegyán 62 tanuló, Okány 36 tanuló, Sarkadkeresztúr 19 tanuló, Zsadány 70 tanuló), és 2 önkormányzat pályázott sikeresen óvodai támogatásra (Geszt 25 fő, Zsadány 39 fő).

Mezőgyán, Méhkerék vélhetően szakmai motiváció hiánya, illetve a szükséges HHH-felmérés hiánya miatt nem pályázott. Sarkad város esetében a telephelyek közti eltérő HHH-arányok teszik lehetetlenné az eredményes integrációs nevelést és jogosulatlanná a támogatás igénylését. (A HHH tanulók száma alapján közel 20 millió forintot veszít ezzel a település oktatási költségvetése minden tanévben.)

Szükséges a jó gyakorlatok kistérségi terjesztése, indokolt lenne a továbbképzési programok összehangolása, és lehetséges akár egy kistérségi, IPR-alapú közoktatás-fejlesztési program megvalósítása is – lévén nagyon hasonló arányokkal rendelkeznek az egyes intézmények.

Az óvodák vonatkozásában a települések többségénél az integrációs nevelés és a pályázati lehetőség népszerűsítésével, szakmai támogatással lehet fokozni az eredményes együttnevelést és a pályázati aktivitást, hiszen a HHH gyermekek beóvodázása - Sarkad kivételével – széleskörű és eredményes.

Kisebbségi programok

A kistérség 11 települése közül Cigány Kisebbségi Önkormányzat 7 településen működik, Román Kisebbségi Önkormányzat 3 településen (Sarkad, Sarkadkeresztúr, Méhkerék).

Méhkerék sajátossága, hogy az egyetlen olyan magyarországi település, ahol a román anyanyelvű lakosság többségben van. Ez a tény az oktatást is alapvetően meghatározza a településen. Az óvodában két nyelven, románul és magyarul folyik az oktató-nevelő munka. Az iskola nemzetiségi iskola, és nem csak oktatási intézményként funkcionál, hanem a nemzetiségi kultúra, hagyományok ápolásának egyik fő fóruma, a nemzetiségi nyelv gyakorlásának egyik tere is. Azok családok - számuk nem jelentős - amelyek nem a helyi román iskolába kívánják beíratni a gyermekeiket, a közeli településeken találnak megfelelő intézményt.

A kistérségben roma kisebbségi program szerint működik az oktatás Geszten, Mezőgyánon és Körösnagyharsányban. A népismeret oktatása mellett ezekben az iskolákban lovári nyelvoktatás is folyik, bár a kistérségben élő roma közösségek anyanyelve magyar.

A sarkadi 1. sz. óvodában a Nemzeti, etnikai kisebbség óvodai nevelésének irányelvei alapján kiegészítő programot készítettek a cigány gyermekek hátránykompenzálásához és tehetség gondozásához.

A kisebbségi programok szakmai színvonalának, megalapozottságának elemzése nem képezte jelen helyzetelemzés tárgyát.

A sajátos nevelési igényű tanulók oktatása

A sajátos nevelési igényű tanulók száma kistérségi szinten 233 fő, arányuk 11,2 %. Ez jelentősen meghaladja az országos átlagot (7%).

Ugyanakkor például Geszt esetében a jelzett adat mögött (Geszt: 0 fő) a problematikus diagnosztizálás és a fejlesztés, az ellátás elmaradása húzódik.

A sarkadi általános iskola Kossuth utcai épületében kiugróan magas az SNI tanulók számaránya: 17,8%, jóval magasabb, mint a másik sarkadi iskolában. A két sarkadi tagintézmény között az elkülönítés egy újabb dimenziója tapasztalható meg.

	A FELADATELLÁTÁSI HELYEN TANULÓK SZÁMA	A SNI TANULÓK SZÁMA	A SNI TANULÓK ARÁNYA	SZEGREGÁLTAN OKTATOTT SNI TANULÓK SZÁMA	INTEGRÁLTAN OKTATOTT SNI TANULÓK SZÁMA
Biharugra	18	4	22,2%	0	4
Geszt	107	0	0%	0	0
Körösnagyharsány	19	5	26,3%	0	5
Kötegyán	133	8	6,0%	0	8
Méhkerék	205	8	3,9%	0	8
Mezőgyán	124	8	6,5%	0	7
Okány	232	32	13,8%	7	25
Sarkad I.	629	112	17,8%	44	68
Sarkad II.	338	20	5,9%	0	20
Sarkadkeresztúr	121	15	12,4%	0	15
Újszalonta	-	-	-	-	-
Zsadány	161	21	13,0%	21	0
Összesen:	2087	233	11,2%	72	160

A sajátos nevelési igényű tanulók nevelése, oktatása többnyire integrált keretek között zajlik a kistérség iskoláiban, annak szakszerűségét és hatékonyságát azonban megkérdőjelezi, hogy a több intézményben nincs gyógypedagógus. A sajátos nevelési igényű tanulók integrált oktatásának kistérségi szintű szakmai koordinációja feltétlenül indokolt lenne.

A sajátos nevelési igényű tanulók 36 % (70 fő) szegregált keretek között tanul. Gyógypedagógiai tagozat Sarkadon az 1. sz. általános iskolában (44 tanuló) Zsadányban (21 tanuló) és Okányban (7 fő) működik.

Az országos átlagnál magasabb arány, a feltételezett ellátatlanság, a szakemberhiány és a szegregált oktatás jelentős aránya megoldatlan szakmai problémákat jelez.

A korai szűrés, a korai fejlesztés, a rehabilitáció feltételeit kistérségi szinten kellene összehangolni. Miként a logopédiai ellátás is eltérő szinten – a fenntartói adatközlések alapján többnyire igen alacsony szinten - valósul meg a kistérség iskoláiban.

Eredményességi mutatók

A legutóbbi országos kompetenciamérések során – Kötegyán, illetve részben Zsadány kivételével - a kistérség valamennyi általános iskolája az országos átlag alatt teljesített. A legjelentősebb alulteljesítés az okányi és a sarkadi 2. sz. iskolában tapasztalható. Igaz, az eredményekből csak a családi háttér index figyelembevételével lehetne érdemi következtetéseket levonni, és erre jelen elemzésben nem volt mód. Ugyanakkor megjegyzendő, hogy a minőségbiztosítás, mérés, értékelés, ellenőrzés támogatására irányuló 11/2008. (III.29.) OKM rendelet alapján a kistérségi egyik fenntartója sem nyújtott be eredményes pályázatot.

	OKTATÁSI MINŐSÉG JELZŐSZÁMAI, TELEPÜLÉSENKÉNT					
	teljes szakos ellátottsághoz szükséges hiányzó szaktanárok száma	érettségít adó középiskolában való továbbtanulási arány az előző tanévben (%)	Kompetenciamérés eredményei, 2006.			
			Matematika		Szövegértés	
			6. évf. Országos átlag:	8. évf. Országos átlag:	6. évf. Országos átlag:	8. évf. Országos átlag:
Biharugra	0	Nem releváns	Nem releváns	Nem releváns	Nem releváns	Nem releváns
Geszt	4	64	442	478	460	493
Körösnagyharsány	0	Nem releváns	Nem releváns	Nem releváns	Nem releváns	Nem releváns
Kötegyán	0,5	40	455	613	440	625
Méhkerék	2	96%	0	458	0	425
Mezőgyán	1	50%	Nincs adat	465*	Nincs adat	437*
Okány	0		367	470	404	492
Sarkad I.	0	73%	420	410	410	409
Sarkad II.	0	70%	405	408	398	410
Sarkadkeresztúr	3	68%	422	461	420	459
Újszalonta	-	-	-	-	-	-
Zsadány	5	46%	Nincs adat	572*	Nincs adat	472*

*2007. évi adat

Ugyanakkor megemlítenéd, hogy a sarkadi 1. és 2. sz. általános iskola 2007-es kompetenciamérésének eredményei között - a szegregációs oktatási gyakorlatot esetlegesen „igazolandó” - szignifikáns különbség nem mutatkozik (8.évf. szövegértés: 1. sz. iskola: 384 pont, 2. sz. iskola: 420 pont, 8.évf. matematika: 1. sz. iskola: 392 pont, 2. sz. iskola: 427 pont).

Érettségit adó középiskolába a tanulók 40-90 %-a folytatja a tanulmányait az egyes iskolákból (országos átlag: 80%). A viszonylag magas arányban a nemzetiségi oktatásnak és a kistérségben középiskolaként egyedül működő sarkadi középiskola vonzerejének van szerepe.

A teljes szakos ellátottsághoz szükséges szakembergárda több település iskolájában hiányzik – Zsadányban 5, Geszten 4, Sarkadkeresztúron 3 tantárgyat nem szakirányú végzettséggel rendelkező pedagógus tanít.

A mezőgyáni 8 évfolyamos iskolában 7 főállású pedagógus dolgozik. Ez olyan alacsony pedagóguslétszám, amely megkérdőjelezi a feladatellátás szakszerűségét, hatékonyságát és jogszerűségét.

Lemorzsolódási adatok

A lemorzsolódási adatok között a zsadányi és a sarkadi 1. sz. iskola mutatói a leggyengébbek a kistérségben (Zsadány: évfolyamismétlők: 10%, magántanulók 1%, Sarkad 1. sz. évfolyamismétlők: 5%, magántanulók 5%).

	ÉVFOLYAMISMÉTLŐK ARÁNYA AZ ELŐZŐ TANÉVBEN (%)	MAGÁNTANULÓK ARÁNYA AZ ELŐZŐ TANÉVBEN (%)	250 ÓRÁNÁL TÖBBET HIÁNYZÓ TANULÓK ARÁNYA AZ ELŐZŐ TANÉVBEN (%)
Biharugra	4	0	0
Geszt	3	3	0
Körösnagyharsány	0	2,5	0
Kötegyán	0	0	0
Méhkerék	0	0,5	0
Mezőgyán	0	0	0
Okány	1,7	0	0,01
Sarkad I.	5	4,8	0,01
Sarkad II.	0,6	0,01	0
Sarkadkeresztúr	0	0	0
Újszalonta	0	0	0
Zsadány	10	1	0,05

A középfokú oktatás

A kistérségében egyetlen középfokú közoktatási intézmény működik, a sarkadi Ady Endre-Bay Zoltán Középiskola és Kollégium. Az intézmény négy feladatellátási helyen működik (2 Sarkad, 2 Gyula).

A 2008 februárjában elfogadott városi közoktatási helyzetelemzés szerint 18 osztályban 359 tanuló tanult, a más településről bejáró tanulók száma 77 fő. A HH tanulók száma 126 (35,1%), a HHH tanulók száma 40 (11,1%) volt. Sajátos nevelési igényű középiskolai tanuló nem volt, noha mint láttuk az általános iskolai tanulók több mint 11 %-a SNI diák.

„A nevelőtestület tagjai nem vesznek részt a korszerű pedagógiai módszereket megismertető továbbképzéseken. A tantestület egyetlen tagja sem szerzett képzettséget a differenciált tanulásszervezés módszertani területen.

A tanulók oktatási területen elért eredményessége a hagyományos oktatásszervezési módszerekkel nem növelhető, ezért a pedagógus továbbképzési terv kiemelt területévé kell tenni a korszerű pedagógiai módszerek elsajátítását, gyakorlati alkalmazását.” (Települési közoktatási esélyegyenlőségi helyzetelemzés 2007)

Az intézmény infrastrukturális alapfeltételei megfelelőek.

Az intézmény részt vesz az Útravaló programban, tanévenként 3-5 tanuló kap mentori támogatást és ösztöndíjat.

A középiskolák elérhetősége

TELEPÜLÉS	SZAKISKOLA TÁVOLSÁGA	SZAKKÖZÉPISKOLA TÁVOLSÁGA	GIMNÁZIUM TÁVOLSÁGA
Biharugra	40 km	40 km	40 km
Geszt	45 km	28 km	28 km
Körösnagyharsány	45 km	60 km	45 km
Kötegyán	20 km	11 km	11 km
Méhkerék	20 km	10 km	10 km
Mezőgyán	40 km	60 km	25 km
Okány	35 km	20 km	20 km
Sarkad	15 km	0	0
Sarkadkeresztúr	25 km	8 km	8 km
Újszalonta	30 km	15 km	15 km
Zsadány	45km	30 km	45 km

A településekről általában a szakképző iskolákat lehet a legnehezebben elérni, noha a tanulói összetétel alapján ezek könnyű megközelíthetősége, illetve a kellő számú kollégiumi férőhely igen fontos lenne. A pályaorientáció, az általános iskola-középiskola átmenet, a szakképzés eredményessége az egyéni tanulási utak támogatásával, intézményes mentorálással, patronálással eredményesebbé tehető (Útravaló Program).

Nem önkormányzati fenntartók a közoktatásban

A kistérségben egyházi vagy alapítványi fenntartású közoktatási intézmény nem működik, mindössze két nem önkormányzati fenntartású művészeti iskola tevékenykedik (Minerva Alapfokú Művészetoktatási Intézmény – Biharugra, "TALENTUM" Alapfokú Művészetoktatási Intézmény – Sarkad).

Művészetoktatás

Az utóbbi évek finanszírozási és szakmai változásai miatt a kistérségben működő művészeti iskolák tevékenysége mind bizonytalanabb, és egyre kevesebb településre korlátozódik munkájuk. Egységes, kistérségi hatókörű intézménnyel vélhetően hatékonyabban lehetne ellátni ezt a feladatot, mely a hátrányos helyzetű tanulók esélyegyenlősége szempontjából is nagy jelentőséggel bír, illetve bírhatna.

Infrastrukturális feltételek

A fenntartói adatszolgáltatás szerint a kistérségben szükségteremben nem folyik oktatás.

Kellő számú tanterem áll az oktatás rendelkezésére, ugyanakkor szaktantermek kérdésében már nagyok az eltérések (tornaszoba, informatika terem, nyelvi labor, logopédiai foglalkoztató, stb.).

A 2008. évi regionális oktatási infrastrukturális pályázaton 3 kistérségi projekt nyert támogatást:

Pályázó neve	Megítélt összeg	Projekt megnevezése
Kötegyán Község Önkormányzata,	199 740 920 Ft	Közösen a jövő iskolájáért
Sarkad Város Önkormányzata	47 813 404 Ft	Kompetenciafejlesztés és képesség- kibontakoztatás az esélyegyenlőség jegyében Sarkad Város 1., 2. és 3. számú Napközi Otthonos Óvodáiban komplex fejlesztés megvalósításával
Zsadány Község Önkormányzata	100 048 395 Ft	"Légy méltó a tudáshoz" - Zsadány község népességmegtartó erejének erősítése az Óvoda és Általános Iskola fejlesztésével

7. Foglalkoztatás

A kistérségi központ kivételével minden településen kétszámjegyű a regisztrált munkanélküliek aránya, Geszten, Körösnagyharsányban, Mezőgyánon, Újszalontán, Zsadányban 20 százalék felett volt ez a mutató 2005-ben. Ez az országon belül amúgy kedvezőtlen megyei szinthez – 8,6% - képest is kiugróan magas arány.

Szintén általános jellemzője a kistérségi települések foglalkoztatási statisztikáinak, hogy a munkanélküliek jelentős része, legalább 40 százaléka legfeljebb általános iskolai végzettséggel rendelkezik. Geszten, Mezőgyánon, Zsadányban a legnagyobb arányú a kvalifikálatlan álláskereső aránya, többségük ehhez a csoportba tartozik.

A legtöbb közfoglalkoztatott Sarkadon (121) és Sarkadkeresztúron (114) dolgozott az elmúlt évben. Biharugrán, Geszten, Kötegyánon, Mezőgyánon, Zsadányban szintén jelentős volt a közfoglalkoztatás (50-80 fő).

	MUNKANÉLKÜLISÉG JELZŐSZÁMAI, TELEPÜLÉSENKÉNT KSH, 2005.	
	A regisztrált munkanélküliek aránya	A legfeljebb általános iskolai végzettségűek aránya a munkanélküliek körében
Biharugra	17,3	46,4
Geszt	24,3	53,3
Körösnagyharsány	23,7	47,3
Kötegyán	14,8	44,1
Méhkerék	14,6	44,0
Mezőgyán	20,1	54,7
Okány	13,8	49,2
Sarkad	8,2	40,4
Sarkadkeresztúr	19,2	39,1
Újszalonta	20,0	50,0
Zsadány	24,4	59,4

Az ÁFSZ 2008-as munkanélküliségi adatai rávilágítanak arra, hogy a kistérségben a nyilvántartott álláskeresőknél a munkavállalási korú népességhez viszonyított aránya (17,7%) több mint kétszerese a megyei átlagnak (8,7%), s közel háromszorosa az országos átlagnak (6,4%).

Az álláskeresőknél 54 százaléka legfeljebb 8 általános iskolai végzettséggel rendelkezik. Az egyébként is nehéz foglalkoztatási helyzetet tovább rontja a tartós munkanélküliek magas számaránya, mely eléri a 40 százalékot az álláskeresőknél. A tartós munkanélküliek számaránya természetesen csökken az iskolai végzettség növekedésével.

Ezen kör újrafoglalkoztatásához már nemcsak álláslehetőséget, hanem reszocializációs programot is szükséges biztosítani.

MUNKANÉLKÜLISÉG JELZŐSZÁMAI, ÁFSZ, 2008.			
	A regisztrált munkanélküliek száma (fő)	Tartós munkanélküliek száma (fő)	Tartós munkanélküliek aránya az adott kategórián belül (%)
8 általánosnál kevesebb	122	55	45,1
Általános iskola	1093	506	46,3
Szaktanulmányozó	645	232	36,0
Szakiskola	53	21	39,7
Szakközépiskola	120	37	30,1
Technikum	26	6	23,1
Gimnázium	167	47	28,1
Főiskola	32	5	15,6
Egyetem	5	0	0
Összesen	2263	909	

A kistérségben a vállalkozási aktivitás is alacsony intenzitású: az ezer lakosra jutó működő vállalkozások száma a térségben 30, a regionális adatoktól (53) ez a mutató 43 százalékkal, az országostól (70) 57 százalékkal marad el. (KSH 2004.) A működő vállalkozások száma 1999 és 2004 között mindössze 7,6 százalékkal nőtt, ami regionális szinten a második legrosszabb kistérségi adat.

A térségben jelentős a mezőgazdaságból élők aránya, az országos átlaghoz képest több mint kétszer annyian dolgoznak ebben az ágazatban. A mezőgazdasági termeléshez viszont nem kapcsolódik jelentős feldolgozóipar. A mezőgazdasági termékek feldolgozási arányának növelésével új munkahelyek teremtésére nyílna mód. A Kistérségi Helyzetelemzés helyesen összegzi a negatív tendenciákat. *„Jellemző a térségre, hogy a helyi fizetőképes kereslet alacsonyabb az országos átlagnál, ezért a vállalkozások jelentős része más országrészekbe ingázva vállal munkát (főként az építőiparban) és a munkavállalókat heti rendszerességgel utazzatják. Az alacsony képzettségű tartós munkanélküliek magas aránya, és a képzett munkaerő elvándorlása miatt kvalifikált munkaerőhiány jelentkezik, ami a rossz megközelíthetőséggel párosulva nem kedvez a működő tőke letelepedésének. Az alacsony vállalkozási kedv és tőkehiány a helyi termékek alacsony feldolgozottsági szinten történő értékesítésével egy kiszolgáltatott instabil vállalkozói réteget hozott létre, mely fejlesztési támogatásokkal sem képesek beruházásokat megvalósítani. Kevés az innovatív vállalkozás, ez a tőkehiánnyal hasonló súlyú probléma. A jó környezeti állapot és kulturális értékek nem megfelelő kihasználása és az értéktudatosság hiánya a turisztikai lehetőségek kiaknázásának hiányához vezet.”*

8. Összegzés

A Sarkadi Kistérség esélyegyenlőségi helyzetelemzése alapvetően a települési önkormányzatoktól kapott adattáblák értelmezésére épül. A várt adatok közel 75 százaléka érkezett meg az esélyegyenlőségi szakértőkhöz a dokumentum lezárásáig. Az adathiány nem lehetetlenítette el azonban a helyzetelemzés elkészítését, külső adatforrások összegyűjtése, illetve helyszíni látogatások révén sikerült megfelelő elmélyültségű és relevanciájú dokumentumot elkészíteni.

Az egy városból és tíz községből álló, közel 25 000 lakossal rendelkező Sarkadi Kistérségben az esélyegyenlőség szempontjából több negatív tendenciát, illetve konkrét problémát, konfliktust azonosítottak az esélyegyenlőségi szakértők.

A kistérségben markáns és összetett demográfiai tendenciák azonosíthatóak: a lakosság összetételében dinamikusan növekszik az időskorúak aránya, s néhány településen – ezzel párhuzamosan – a fiatalok aránya is. A kistérség összességében nem tudja megtartani, illetve vonzani a kvalifikált munkaerőt, jelentős a fiatalok elvándorlása. Az országosan is tapasztalható „előregedés” a kistérségben fokozottan jelentkezik. A kvalifikált és migrációra hajlandó kvázi-középosztálybeli családok aránya tendenciózusan csökken, így a rossz szociális helyzetűek aránya – elsősorban a gyermekkorúak körében – dinamikusan növekszik. Ez természetesen tovább rontja a kistérség gazdasági potenciálját, s egyben az esélyegyenlőségi célcsoportok életminőségét.

A kistérség minden második településén jelentősen meghaladja a cigány lakosok számaránya a Kemény István 2003-as országos reprezentatív kutatása alapján becsült országos átlagot (6%). Különösen magas a roma lakosság aránya Geszten, Mezőgyánon és Kőrösnagyharsányban (az önkormányzati adatszolgáltatás szerint 40%, 30%, illetve 18%).

A kistérség lakosainak körében – a cigány és nem cigány lakosok között tapasztalható nagy társadalmi távolság miatt - jelentős attitűdváltás szükséges, hogy széles körben elfogadhatóvá váljon a közös, multikulturális jövőkép. A Sarkadi Kistérség gazdasági felemelkedése csak társadalmi összefogással, egyebek mellett az esélyegyenlőségi célcsoportok – kiemelten a romák – aktív részvételével valósítható meg.

Az említett Geszten, valamint Mezőgyánon és Körösnagyharsányban a lokális demográfiai és migrációs tendenciák ismeretében elképzelhető, hogy a kistérségi szintű, tudatos fejlesztési stratégia hiányában a község középtávon etnikai zárványtelepüléssé alakul át.

Számos esetben tapasztalták az esélyegyenlőségi szakértők az organikus szerveződések hiányának negatív következményeit. Sajnálatosnak tartják azt is, hogy a kiugróan magas roma lakosságarány (40%) rendelkező Geszten a 2006. évi önkormányzati választások során nem alakult Cigány Kisebbségi Önkormányzat.

A kistérségi esélyegyenlőségi helyzetelemzés elkészítésének időpontjáig a 11 település közül a KSH 2 településről készítette el a szegregációs térképet: Sarkadról és Okányról. Geszt és Körösnagyharsány települések a község egész területét szegregátumnak határozták meg az esélyegyenlőségi adattáblák kitöltése során.

A KSH adatai alapján a fent említett településeken kívül - a legfeljebb általános iskolai végzettséggel rendelkezők és rendszeres munkajövedelemmel nem rendelkezők aránya alapján – Mezőgyán, Zsadány és Újszalonta községek is a szegregáció által kiemelten veszélyeztetett, „erősen leromlott” értékekkel bíró területnek számítanak, illetve feltehetően a települések egy – az adatszolgáltatás során be nem azonosított - része szegregátumnak számít.

A cigány származású lakosság települési arányszámára vonatkozó becslések, illetve a helyszíni tapasztalatok ismeretében kijelenthetjük, hogy elsősorban Sarkadon, Geszten, Körösnagyharsányban, Mezőgyánon és Zsadányban, másodsorban Okányban a területi elkülönülésnek etnikai vonatkozása is van.

Sarkadon nemcsak települési, hanem súlyos oktatási szegregáció is tapasztalható. A szegregátumok felszámolása – különösen a kistérségi székhelyen – számos társadalmi konfliktus megoldását eredményezné.

A kistérségben a közoktatási intézmények infrastrukturális állapota, a feladatellátás hatékonysága településenként eltérő képet mutat - szoros összefüggésben az adott települési önkormányzat anyagi mozgásterével, együttműködési készségével és problémaérzékenységével. A közoktatás területén jelenlévő esélyegyenlőségi problémák többsége eredményesen csak kistérségi szintű, a települések - a jelenleginél szorosabb és hatékonyabb - együttműködésével kezelhető.

Sarkad, 2008. november 30.

Szűcs Norbert
településfejlesztési
esélyegyenlőségi szakértő
Szociális és Munkaügyi Minisztérium

Gévai Imre
közoktatási
esélyegyenlőségi szakértő
Oktatási és Kulturális Minisztérium